

REPUBLIC OF RWANDA

MINISTRY OF EDUCATION

**MUHTASARI WA SOMO LA KISWAHILI
KIDATO CHA 4-6 Michepuo Mingine**

Kigali 2015

DIGNITY AND NATIONAL IDENTITY

MUHTASARI WA SOMO LA KISWAHILI
KIDATO CHA 4-6
Michepuo Mengine

© 2015 Bodi ya Elimu Rwanda.

Haki zote zimehifadhiwa.

Muhtasari huu ni mali ya Bodi ya Elimu Rwanda. Shukrani ziwaendee waandishi na vyanzo vyake wakati wa kuinukuu.

DIBAJI

Bodi ya Elimu Rwanda inayo heshima kubwa kutoa mtaala mpya wa somo la Kiswahili kwa wadau wote. Mtaala huu ndio nyaraka rasmi itakayoongoza ufundishaji na ujifunzaji wa somo la Kiswahili katika shule za sekondari nchini Rwanda. Mtaala huu umezingatia aina ya mtaala uegemeao katika kujenga ujuzi wa mwanafunzi (Mtaala Uegemeao Katika Ujuzi). Hivyo mtaala huu unatoa mwongozo wa namna ya ujifunzaji na ufundishaji wa somo la Kiswahili kuendana na aina hii ya mtaala. Hii itasaidia kuhakikisha kwamba kunakuwa na aina moja ya ufundishaji na ujifunzaji wa Kiswahili katika nchi nzima.

Mtaala huu umezingatia falsafa ya elimu nchini Rwanda ambayo inalenga kuhakikisha kuwa vijana katika kila kiwango cha elimu wanafanikiwa kufikia kilele cha uwezo wao kuhusiana maarifa sahihi, ujuzi stadi sahihi na mwenendo mwema wa tabia muafaka ambao unawajenga na kuwajumuisha katika jamii na waweze kuzitumia vilivyo fursa za ajira zilizopo. Ili kuhakikisha kuwepo kwa ubora wa elimu, mtaala huu umeweka mkazo katika kuhakikisha kuwa mikabala ya mtaala, ufundishaji na ujifunzaji na mikabala ya kiupimaji inafungamanishwa ili iweze kuendana. Hii ni kuhakikisha kwamba mfumo wa elimu unazalisha au kuandaa aina ya raia wanaohitajiwa au watarajiwa na nchi. Pia mtaala huu unazingatia hoja kuwa kuna mambo mengi yanayoathiri kitu ambacho watoto wanafundishwa, ni kwa namna gani wanajifunza ipasavyo na ujuzi waupatao. Miongoni mwa mambo hayo ni pamoja na mtaala sahihi, ubora wa walimu na mbinu za ufundishaji na ujifunzaji, mikakati ya upimaji na vifaa vya kufundishia vilivyopo. Hivyo basi, mtaala huu umeyazingatia vilivyo mambo haya ili kuhakikisha ubora wa elimu.

Nia ya kujenga jamii yenye kuegemea katika maarifa na kukua kwa ushindani wa kikanda na kiulimwengu katika soko la ajira imelazimisha au kuchangia kuhamia katika mtaala uegemeao katika ujuzi. Hivyo basi, wanafunzi wakisaidiwa na walimu wao ambao kwa hakika wana wajibu muhimu katika kuhakikisha kuwa muhtasari huu unafanikiwa wanapata stadi na ujuzi sahihi na pia waweze kuyatumia yale waliyojifunza katika miktadha ya maisha halisi. Kwa kufanya hivyo, wanafunzi wataonesha tofauti sio tu katika maisha iyao bali pia kwa ustawi wa taifa. Ninapenda kutoa shukrani za dharti kwa watu wote waliochangia uandaaji wa nyaraka hii, hususani REB na wafanyakazi wote walioandaa na kusimamia mchakato wote kuanzia pale ulipoanzia hadi kufika mwisho. Pia shukrani za dharti kwa wabia wetu wa kimaendeleo waliofadhili zoezi hili kwa kipindi chote.

Tunawaomba wale wote watakaotumia muhtasari huu kutoa maoni yatakayosaidia uboreshaji wake

GASANA I. Janvier

Mkurugenzi Mkuu wa Bodi ya Elimu Rwanda

SHUKRANI

Napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa watu wote walioshiriki kwa hali na mali katika kutengeneza na kufanikisha muhtasari huu. Muhtasari huu usingeweza kufanikiwa bila kuwepo wadau mbalimbali katika nyanja za elimu walioshiriki kwa hali na mali katika kuugharimia na kuuandika .

Shukrani zangu za dhati ziwaendee Taasisi na watu wote walioshiriki kama ifuatavyo :

Bodi ya Elimu Rwanda na wafanyakazi wake wote walioshiriki katika uandaaji na uandishi wa muhtasari huu, walimu wote toka chekechea , sekondari hadi chuo kikuu waliochangia katika ufanikishaji wa muhtasari huu.

Shukrani pia zizidi kuwaendea wadau mbalimbali wa Elimu kama: UNICEF, UNFPA pamoja na Access to Finance Rwanda kwa kuugharimia na kufanikisha shughuli hii .

Tutazidi kushukuru na kuthamini mchango wa mashirika mbalimbali ya Elimu kama:

CNLG, AEGIS trust, Itorero ry'Igihugu, Gender Monitoring Office, National Unit and Reconciliation Commission, RBS, REMA, Handicap International, Wellspring Foundation, Right To Play, MEDISAR, EDC/L3, EDC/Akazi Kanoze, Save the Children, Faith Based Organisations, WDA, MINECOFIN and Local and International consultants.Msaada wao, ushirikiano wao na ujuzi wao vimekuwa changamoto katika kufanikisha upatikanaji wa muhtasari mpya katika idara ya Mitaala, Mbinu za Ufundishaji na Utengenezaji wa Vifaa vya ufundishaji (CPMD).

Dr. MUSABE Joyce ,

Naibu Mkurugenzi Mkuu CPMD; Mitaala, Mbinu za Ufundishaji na Utengenezaji wa Vifaa vya ufundishaji

WALIOSHIRIKI KATIKA KUTUNGA MUHTASARI HUU:

Bodi ya Elimu Rwanda

- Dr. MUSABE Joyce , Naibu Mkurugenzi Mkuu CPMD; Mitaala, Mbinu za Ufundishaji na Utengenezaji wa Vifaa vya ufundishaji, kama mwezeshaji
- GATERA Augustin, Mkurugenzi wa Kitengo cha Lugha na Sayansi za Jamii.
- RUBAYA Anthony, Mkuu wa Kitengo cha Ukuzaji Mitaala Somo la Kiswahili.

Walimu na wahadhiri

- WALLACE Mlaga- Chuo Kikuu cha Rwanda, Koleji ya Elimu
- RUZINDAZA Bonaventure – Ecole Secondaire Saint Joseph le Travailleur (ESSJT).
- MUZUNGU Innocent – Ecole Secondaire Rurama
- MUPENZI Theodore – Kagarama Secondary School
- NSHOGOZA Jean Damascene – Ecole Secondaire Ndera.

Mhariri

- Dr. NIYOMUGABO Cyprien, Chuo Kikuu cha Rwanda, Koleji ya Elimu

Washiriki wengine

- Dr RWANAMIZA Erasmus AEGIS trust.

YALIYOMO

DIBAJI	I
SHUKRANI.....	II
WALIOSHIRIKI KATIKA KUTUNGA MUHTASARI HUU:.....	III
YALIYOMO	IV
1. UTANGULIZI	1
1.1. Usuli wa Mapitio ya mtaala	1
1.2. Sababu ya kufundisha na kujifunza Kiswahili Rwanda.....	1
1.2.1. Kiswahili na jamii.	2
1.2.2. Kiswahili na Mwanafunzi	3
1.2.3. Ujuzi.....	3
2. MKABALA WA UFUNDISHAJI	7
2.1. Majukumu ya mwalimu	7
2.2. Majukumu ya Mwanafunzi	8
2.3. Mikakati ya kukabiliana na mahitaji maalumu ya kielimu	8
3. MKABALA WA TATHMNI	10
3.1 Aina za tathmini.....	10
3.1.1 Tathmini endelevi ifanyikayo shuleni (Tathmini ya ujifunzaji)	10
3.1.2 Upimaji wa jumla (Upimaji wa kujifunza)	11
3.2 Utunzaji wa alama	12
3.3 Vigezo katika kuandika upimaji wa kiujumlishaji.....	12
3.4 Ripoti kwa wazazi.....	13
4. ZANA AU VIFAA	14
4.1 Zana na mikakati ya ufundishaji	14
4.2 Orodha ya vifaa au zana zinazohitajika katika ufundishaji	14
5. MADA NA SURRA ZA UFUNDISHAJI.....	15

5.1. Muundo wa muhtasari	15
5.2 Kidato cha NNE	16
5.2.1 Malengo ya somo mwishoni mwa kidato cha nne	16
5.2.2 Mhutasari wa kidato cha nne	17
5.3 Kidato cha tano	28
5.3.1 Malengo ya somo mwishoni mwa kidato cha tano	28
5.3.2 Muhtasari wa kidato cha tano	29
5.4 Kidato cha sita	40
5.4.1 Malengo ya somo mwishoni mwa kidato cha sita	40
5.4.2 Muhtasari wa kidato cha sita	41
6. MAREJEO	50
7. VIAMBATANISHO	51

1. UTANGULIZI

1.1. Usuli wa Mapitio ya mtaala

Muhtasari huu mpya wa Kiswahili wa kidato 4-6 utatumiwa badala ya ule wa mwaka 2010. Hii ni kutokana na haja ya kuzingatia zaidi mahitaji ya mwanafunzi na kumfanya awe na maarifa, ujuzi na uwezo wa kuyaweka katika vitendo yale aliyojifunza katika mazingira mbalimbali ya kimaisha atakayokumbana nayo. Hii ni tofauti na muhtasari wa awali uliokuwa umeegemea katika madhumuni ya kumfanya mwanafunzi awe na maarifa. Hivyo basi, muhtasari huu umeweka msisitizo katika kujenga zaidi stadi na ujuzi kwa kuendana na maudhui yaliyokuwepo katika muhtasari wa awali. Hii ina maana kwamba mtaala huu ni ule uegemeo katika ujuzi kama inavyobainishwa katika mpango mkakati wa sekta ya Elimu 2013/14- 2017/2018 (ESSP). Pia kuna mabadiliko kadhaa ya kimaudhui yaliyofanyika ili kuwezesha ufundishaji na ujifunzaji wa lugha kujikita zaidi katika kuwawezesha wanafunzi kuzimudu vema stadi za lugha ambazo ni kusikiliza, kuzungumza, kusoma, na kuandika.

Muhtasari huu mpya wa Kiswahili unatoa mwongozo wa maingiliano kati ya mwanafunzi na mwalimu katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji huku ukibainisha stadi za kivitendo na ujuzi ambao mwanafunzi ataupata wakati anapojifunza na baada ya kufika mwisho wa kila sura au mada ya ujifunzaji.

1.2. Sababu ya kufundisha na kujifunza Kiswahili Rwanda.

Kiswahili ni lugha ya Afrika inayoongelewa na watu wengi barani Afrika na Ulimwenguni kwa ujumla. Jamii ya Rwanda imezungukwa na nchi ambazo zinazungumza Kiswahili. Kwa maana hii, tunahitaji kuwasiliana nao katika nyanja mbalimbali kama kisiasa, kiuchumi na kijamii kwa sababu ni lugha inayoongelewa katika nchi wanachama wa jumuiya ya Afrika ya Mashariki ambapo Rwanda ni mwanachama.

1.2.1. Kiswahili na jamii.

Lugha ni nyenzo muhimu katika maisha ya binadamu na jamii kwa jumla. Kwani humwezesha kufanya mawasiliano kwa madhumuni mbalimbali. Kwa kutumia lugha, binadamu au jamii huwa na fursa ya kuweza kushiriki kikamilifu katika shughuli za kiuchumi, kisiasa, kijamii, na kiutamaduni. Lugha huweza pia kuunganisha jamii au jamii na jamii. Kwa namna nyingine inaweza kubainishwa kuwa lugha ni msingi wa maendeleo. Hii ni kutokana na ukweli kwamba kupitia lugha shughuli mbalimbali za kimaendeleo huchochewa. Lugha pia ni nyenzo muhimu katika kudumisha amani katika jamii yoyote. Hivyo basi, lugha ni nyenzo ya muhimu kabisa inayopaswa kupewa kipaumbele katika jamii yoyote.

Nchini Rwanda kuna lugha nyingine kama vile Kinyarwanda, Kiingereza, na Kifaransa ambazo zinafundishwa katika ngazi mbalimbali za elimu na kwa malengo mbalimbali. Tofauti hizi za malengo au sababu za ufundishaji wa hizi lugha ndio msingi wa kuona umuhimu wa lugha ya Kiswahili katika kuifundisha na kujifunza nchini Rwanda. Sababu ya msingi ya kufundisha lugha ya Kiswahili ni nafasi ya lugha hiyo katika Jumuiya ya Afrika Mashariki. Hii ni kutokana na ukweli kwamba Kiswahili kimepewa nafasi kubwa kwa nchi nyingine washiriki wa Jumuiya ya Afrika Mashariki. Kwa kuwa Rwanda ina ushirikiano na nchi hizi kama vile ushirikiano wa kijamii, kibiashara, na kiutamaduni lugha ya Kiswahili haiepukiki katika kufanikisha vema ushirikiano huu kuliko lugha nyingine yoyote hususani katika mawasiliano yanayojumuisha jamii pana. Pia inaelezwa kuwa mojawapo ya mashariti ya Rwanda kukubaliwa kujiunga katika Jumuiya ya Afrika Mashariki ilikuwa ni pamoja na kukubali kutumia lugha ya Kiswahili (Kawoya, 2009:7). Mkuthuria, (2006) anaeleza kuwa kifungu cha 19 (d) cha mkataba wa uanzishwaji wa Jumuiya ya Afrika Mashariki kinasisitiza suala la ukuzaji na uendelezaji wa lugha za kiasili hususani lugha ya Kiswahili kama lugha mawasiliano ya ukanda (Lingua Franca). Hii ina maana kwamba wakati Rwanda ilipokusudia kuingia katika Jumuiya ya Afrika Mashariki tayari ilikuwa inajua umuhimu na nafasi ya Kiswahili kama lugha mawasiliano katika ukanda huu. Hivyo basi, mazingira hayo yote yaliyobainishwa ndio msingi mkuu wa ufundishaji na ujifunzaji wa lugha ya Kiswahili nchini Rwanda

1.2.2. Kiswahili na Mwanafunzi

Kiswahili ni somo muhimu katika maisha ya wanafunzi. Hii ni kutokana na ukweli kwamba licha ya umuhimu wake katika mawasiliano kwa jumla, Kiswahili kinahitajika katika baadhi ya taaluma au ajira ambazo mwanafunzi anaweza kuingia. Taaluma au ajira hizi ni pamoja na uandishi wa habari, biashara, huduma kwa wateja, uongozaji watalii, ukalimani na tafsiri. Hivyo somo la Kiswahili linamwezesha mwanafunzi kumudu ipasavyo stadi zote nne za mawasiliano ambazo ni kusikiliza, kuzungumza, kusoma na kuandika kwa ufasaha katika miktadha tofauti anayoweza kukutana nayo katika maisha yake ya kila siku. Pia wanafunzi wanapata fursa ya kupata stadi za kushiriki kwa ufasaha katika mawasiliano rasmi na yasiyo rasmi. Hii inawasaidia wanafunzi kwa sasa na baadaye katika kushiriki kwa ukamilifu katika shughuli mbalimbali za kijamii, kiuchumi, na kisiasa ambazo zinahitaji matumizi ya lugha ya Kiswahili ili kuzifanikisha kwa ukamilifu. Hii ni kwenda sambamba na Programu ya Serikali ya Miaka Saba (7YP) 2010 – 2017

1.2.3. Ujuzi

Ujuzi wa msingi umeonyeshwa kama ilivyotajwa katika upana wa ujuzi wa somo na kujitokeza katika malengo yaliyoonyshwa mwaka hadi mwaka kuhusiana na mada zinazofundishwa.

Uchaguzi wa aina za ufundishaji lazima ulenge kuhusu ujuzi ambao mwanafunzi ataweza kuuonyesha wakati wowote wa kujifunza hadi atakapohitimu.

Ujuzi wa msingi ambao utasisitizwa na kuonyeshwa katika mchakato wa ujifunzaji, umeelezewa kwa ufupi aya za chini na mwalimu atahakikisha kuwa wanafunzi watahawalisha majukumu ambayo yatawasaidia kupata hizo stadi.

Tafakuri tunduizi

Tafakari na utatuzi wa matatizo ya stadi :Upatikanaji wa stadi hizi utamsaidia mwanafunzi kufikiri kwa mapana kutathmini na kutafuta suluhisho kwa matatizo atakayokumbana nayo katika mazingira yoyote

Ubunifu na ugunduzi: Upatikanaji wa stadi hizi utamsaidia mwanafunzi kuamua na kufikiri zaidi ya mawanda ya ufahamu uliotolewa kwa kutoa mawazo mapya na kujenga dhana mpya.

Utafiti: Hii itawasaidia wanafunzi kutafuta majibu ya maswali ya msingi kuhusiana na habari na dhana zilizopo na kuelezea hali kuhusiana na utafiti kutoka habari liyopatikana.

Mawasiliano katia lugha rasmi :Walimu, pamoja na kwamba sio walimu wa lugha ,watahakikisha matumizi bora ya lugha na maelekezo kwa wanafunzi ambayo yatawasaidia kuwasiliana vizuri na kutoa mawazo mwafaka kwa kusema ,na kuandika na kutumia sarufi sahihi ya lugha na msamiati husika.

Ushirikiano ,utawala binafsi na stadi za maisha :Hii itamsaidia mwanafunzi kushirikiana na wenzake katika kundi katika kazi yoyote atakayopewa na kuwa na mwelekeo chanya na maadili na kuheshimu haki na maoni ya wengine. Kufanya shughuli zihusianazo na kuhifadhi na kutunza mazingira.

Ujifunzaji wa muda mrefu: Upatikanaji wa stadi hizi utawasaidia wanafunzi kupata maarifa na stadi kwa kiwango kinachoweza kuendana na mabadiliko ya maarifa ya kiwango cha juu cha mahitaji binafsi katika maeneo ambayo yanahitaji marekebisho na maendeleo. Kujifunza Kiswahili huimarisha na kupanua akili na ni muhimu kwa uendelezaji wa tafakuri tunduizi na hasa

tafakari, upimaji na ubunifu, kwa soma vitabu, wanafunzi wataweza kugundua hali za binadamu na kuzama katika uelewa wao kuhusu utamaduni na maadili, maswala ya kijamii katika jamii zao na kutoka tamaduni zingine ulimwenguni. Kwani wanafunzi huvutwa na usasa na ukale.

Mada kuhusu maisha yao na dunia waishimo kwa kiwango cha stadi za kufikiri. Kwa kusoma vitabu na kujifunza lugha itawaidia kujifunza na kutumia waliyofunza katika hali halisi.

Mawanda kukuza lugha ya Kiswahili

Katika mchakato wa ujifunzaji, mwanafunzi anapaswa kuwa na uwezo wa:

- Kufanya mawasiliano na watu kutoka katika nchi zinazozungumza Kiswahili.
- Kujieleza kwa kutumia Kiswahili kwa njia ya mazungumzo na kuandika huku akitumia msamiati sahihi na sarufi sahihi inayoendana na kiwango chao cha ujifunzaji na kwa kuzingatia mawasiliano ya kila siku.
- Kusikiliza na kutafsiri taarifa za Kiswahili kwa usahihi.
- Kusoma kwa kujiamini na kuelewa aina mbalimbali za matini za kifasihi na zisizo za kifasihi.
- Kutoa taarifa, mawazo, hisia kwa usahihi na ufasaha katika miktadha mbalimbali ya kijamii na kiutamaduni.
- Kutumia Kiswahili kwa ufasaha anaposhiriki katika shughuli mbalimbali za uzalishaji mali nchini Rwanda hususani zile zinazohitaji matumizi ya lugha ya Kiswahili.
- Kuonesha umilisi mzuri wa msamiati na ruwaza ya lugha ya Kiswahili katika mazungumzo na maandishi.
- Kufanya uhakiki wa kazi yoyote ya kifasihi katika matini andishi au simulizi.

Kiswahili na ukuzaji wa ujuzi

Nyaraka kuhusu sera ya taifa inayoegemezwa katika matarajio ya taifa inabainisha baaadhi ya ujuzi wa msingi pamoja na ujuzi wa jumla kama inavyobainishwa katika Mkakati wa Kukuza Uchumi na Kupunguza Umaskini Awamu ya Pili (EDPRS 2), Sera ya Sekta ya Elimu (ESP), na katika Mpango Mkakati wa Sekta ya Elimu (ESSP). Ujuzi huu ndio utarajiwa kukuza au kufanikisha ujuzi wa kiwango cha juu cha kufikiri. Pia ujuzi huu ndio utakaosaidia ujifunzaji wa somo na kuweza kuyatumia yale yaliyofundishwa au kujifunza katika mazingira halisi ya kimaisha.

Katika mchakato wa ujifunzaji na ufundishaji wa Kiswahili ujuzi wa jumla unapewa kipaumbele sana. Ujuzi huu wa jumla ni pamoja na tafakuri tunduizi, ubunifu, utafiti na utatuzi wa matatizo, na ushirikiano. Haya yote yanafanikishwa kwa kuhakikisha kuwa mwanafunzi hususani mahitaji yake ndio linakuwa ni jambo la msingi katika mchakato wa ujifunzaji na ufundishaji. Wanafunzi watapewa kazi mbalimbali zinazohitaji washirikiane ili kukamilisha, kufanya tafiti au kutatua changamoto mbalimbali katika maisha kupitia midahalo na majadiliano mbalimbali. Kila ufundishaji na ujifunzaji kwa kila somo lililoandaliwa linazingatia nafasi ya kumjengea mwanafunzi stadi sahihi za mawasiliano katika miktadha mbalimbali ya kimaisha. Pia ujifunzaji na ufundishaji wa somo la Kiswahili unatoa nafasi ya kuhakikisha kuwa ujuzi wa msingi unajengwa miongoni mwa wanafunzi. Ujuzi huu ni kama vile kusoma na kuandika, kuhesabu, mawasiliano katika lugha ya kigeni ambayo ni Kiswahili, sayansi na teknolojia, ujuzi wa teknolojia ya habari na mawasiliano (TEKNOHAMA), stadi ya menejimenti ya mtu binafsi na mahusiano na watu wengine, na zile za maisha, uraia na utambulisho wa kitaifa, ujasiriamali na uanzishaji wa biashara, na ujifunzaji usio kikomo. Haya yote yanafanikishwa kwa namna ambavyo Kiswahili kinafundishwa na namna wanafunzi wanavyojifunza Kiswahili. Mada mbalimbali zinazojenga muktadha wa kujifunza lugha ni zile zinazokuza ujuzi wa msingi kwa mwanafunzi. Pia sayansi na teknolojia au ujuzi wa teknolojia ya habari na mawasiliano inatumika katika kujifunza lugha ya Kiswahili ili kuendana na Mwelekeo wa Rwanda hadi kufikia mwaka 2020 (Vision 2020).

2. MKABALA WA UFUNDISHAJI

Wanafunzi hujifunza vizuri zaidi pale wanaposhirikishwa kama watendaji katika mchakato wa ujifunzaji. Hii inawezekana pale wanafunzi wanapowezeshwa kuwa na kiwango cha juu sana cha ushiriki, michango, na hata ufanikishaji wa somo husika. Wakati huo huo ni muhimu kutambua kuwa kila mwanafunzi mmoja mmoja ni mtu mwenye mahitaji binafsi, kasi ya ujifunzaji, tajiriba (uzoefu) na uwezo. Hivyo basi, ni muhimu mikakati ya ufundishaji iwe ya aina tofauti na yenye uwezekano wa kubadilika ili kuendana na mahitaji ya wanafunzi na aina ya mada inayofundishwa katika somo linalofundishwa. Pamoja na hayo, mbinu ya kuegemea kwa mwanafunzi katika elimu isichukuliwe kwa maana ya kwamba sasa mwalimu hana wajibu wowote katika kuhakikisha ujifunzaji unaofanikiwa ipasavyo.

2.1. Majukumu ya mwalimu

Mabadiliko ya kuelekea katika mtaala unaoegemea katika ujuzi yanahusu mabadiliko ya ujifunzaji, yaani kuhakikisha kuwa ujifunzaji unakuwa ni wa kina, wa kuvutia na wenye ujenzi wa tabia. Walimu wanajikuta wakihama kutoka katika mbinu ya zamani ya utoaji maarifa na badala yake wanajikuta wakiwa na wajibu wa kuwa wawezeshaji ili kuhakikisha matarajio na mahitaji binafsi ya wanafunzi yakipewa kipaumbele au kuzingatiwa. Kutokana na hali hii, mwalimu anawajibika kubainisha mahitaji ya wanafunzi, namna ujifunzaji utakavyofanyika na namna ya kuongoza tajiriba ya ujifunzaji ipasavyo.

Wajibu wa mwalimu ni kuwaongoza wanafunzi ndani ya darasa na nje ya darasa kushiriki kupitia mbinu mbalimbali shirikishi kupitia mchakato wa ujifunzaji kama mwanafunzi mmoja, katika jozi au katika makundi. Hii inahakikisha kuwa ujifunzaji unatawaliwa na utendaji wa watu, unakuwa hai na shirikishi, na wenye kuzingatia ushirikiano. Mwalimu atabuni na kuwapatia wanafunzi kazi mbalimbali za kufanya au kwa ajili ya majadiliano ya papo kwa papo. Hii ina maana kwamba wajibu wa mwalimu itakuwa ni kutoa mwongozo kwa wanafunzi katika kujenga maarifa yao wenyewe kuliko kuwapatia maarifa.

Wanafunzi wanafundishwa namna ya kutumia vitabu vya ziada na kiada katika namna mbalimbali. Inaweza kuwa kutafiti au kutafuta taarifa na kuzitumia katika kujiandalia notisi zao wenyewe. Hii ni tofauti na mwalimu kuwaandalia wanafunzi notisi.

Mwalimu ni lazima achague kuandaa zana mwafaka za ufundishaji. Zana hizi ni pamoja na modeli za ufundishaji, chati za kutumiwa na wanafunzi katika kazi zao. Mwalimu ni lazima atoe mfano wa namna ya kusoma au kutamka baadhi ya maneno kabla wanafunzi nao hawajafuatisha. Baada ya mwongozo huo ni muhimu wanafunzi wapewe nafasi ya kutosha katika ujifunzaji. Pia, ni muhimu kwa mwalimu kuandaa mikakati ya kuwawezesha wanafunzi kuendelea kujifunza au kukitumia kile walichojifunza darasani hasa wanapokuwa nje ya darasa. Ni wajibu tena wa mwalimu kuwasaidia wanafunzi wenye mahitaji maalumu katika kufanikisha kujifunza somo lililokusudiwa kwa ufanisi.

2.2. Majukumu ya Mwanafunzi

Kazi zinazopaswa kufanywa na mwanafunzi zimeoneshwa kwa kila sura. Kazi hizi zinaakisi ushirikishwaji muafaka wa mwanafunzi katika mchakato wa ujifunzaji. Mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji utaongozwa na kusudio la kujenga mazingira rafiki ya mwanafunzi kwa kuzingatia uwezo, mahitaji, uzoefu na mapendeleo. Pia, kazi au shughuli za ujifunzaji zitapangiliwa katika namna ambayo itahamasisha wanafunzi kujenga maarifa kama mtu mmoja mmoja au katika makundi kwa ushiriki ulio hai. Wanafunzi watafanyia kazi ujuzi mmoja kwa wakati mmoja katika muundo wa sura zenye malengo mahsusi ya ujifunzaji yaliyogawanyika katika maarifa, stadi na mwenendo mwema. Katika baadhi ya kazi za ujifunzaji watafanya katika vikundi ili kujenga muktadha sahihi wa kimawasiliano.

2.3. Mikakati ya kukabiliana na mahitaji maalumu ya kielimu

Kila Munyarwanda anayo haki ya kupata elimu bila kujali tofauti za mahitaji zilizopo. Msingi wa yote haya ni kuonyesha kuwa raia wote wanafaidika kutokana na mpago wa elimu uliopo. Uwezekano wa fikra hii ni kulenga hasa katika mahitaji ya elimu. Ugumu wa haya ni kwamba tunao raia /wanafunzi ambao wanaotofautiana katika hali zao kimaisha na wengi wasiopendelea elimu. Tofauti zaweza kuwa hisia, mabavu, Nyanja za fahamu zinazolenga katika mgongano wa elimu ya ukale zinazojulikana kama utahira.

Wanafunzi wote hawa wana haki sawa ya kufaidi kutokana na mfumo wa msingi wa lazima wa elimu wa kila siku katika sehemu zao. Kwa maana hii, majukumu ya shule ni kuwaorodhesha na kupanga mikakati ya kumpa kila mtu kulingana na elimu inayomfaa katika mchakato wa kusoma na kujifunza.

Mikakati ya tathmini na hali itabidi iwe kaika ukokotoaji wa mahitaji ya wanafunzi hawa. Ushauri wa kila kundi la wanafunzi wenye elimu maalumu utatolewa kulingana na ushauri wa walimu.

3. MKABALA WA TATHMNI

Tathmini ni mchakato wa kupima ufundishaji na ujifunzaji kwa kukusanya na kutafsiri vigezo binafsi vya mwanafunzi katika mchakato wa kujifunza na kuvitolea hukumu kuhusu mafanikio ya mwanafunzi kuhusu upimaji wa viwango vilivyotolewa. Tathmini ni sehemu muhimu katika mchakato wa kujifunza. Katika mtaala wa upimaji wa ujuzi tathmini inapaswa iwe imelenga katika ujuzi ambapo mwanafunzi atapewa mazingira mchanganyiko au magumu yanayohusiana na maisha yake ya kila siku na kuambiwa atumie aliyojifunza katika kupampana au kujitatia matatizo hayo.

Tathmini itapangwa au kufanywa katika ngazi zifuatazo: Tathmini katika ngazi za shule. Mitihani ya wilaya. Tathmini ya Kitaifa (LARS) na Mtihani wa Taifa.

3.1 Aina za tathmini

3.1.1 Tathmini endelevi ifanyikayo shuleni (Tathmini ya ujifunzaji)

Tathmini endelevi inatumia mbinu rasmi na zisizo rasmi zitumikazo shuleni kuangalia kama ujifunzaji unafanyika kama inavyokusudiwa au la. Wakati mwalimu anapoandaa somo lake anapaswa kuonyesha vigezo vya ufaulu na mabadiliko ya mwenendo anapoanza kufundisha sura mpya. Baada ya kumaliza kila mada, mwalimu anapaswa kuhakikisha kuwa wanafunzi wote wamemudu yaliyoongelewa katika ujuzi upatikanao katika kila mada kabla ya kuanza kujifunza mada inayofuata. Mwalimu atapima jinsi kila mwanafunzi atakavyomudu vizuri somo lake pamoja na tafakuri tunduizi zilizoelezwa katika muhtasari, kutokana na haya mwalimu atapata picha halisi kuhusu maendeleo ya ujifunzaji wa wanafunzi.

Mwalimu atatumia moja au mchakato wa yafuatayo (a) Utafiti (b) Kalamu na Karatasi (c) Maswali dodoso au Majaribio ya Kuzungumza.

3.1.2 Upimaji wa jumla (Upimaji wa kujifunza)

Wakati upimaji unapotumiwa kurekodi ujuzi uliopatikana katika ujifunzaji wa mwanafunzi, inakuwa inalenga upimaji wa jumla. Upimaji wa jumla hutoa picha ya ujuzi au mwelekeo maalum kwa muda fulani.

Makusudi muhimu ya upimaji wa jumla ni kutathmini kuwa malengo ya kujifunza yamefikwa na kutumia matokeo ya kurekodi au ngazi ya mwanafunzi, kwa kutoa uamuzi wa maendeleo yake kwa kuchaguliwa katika ngazi nyingine ya elimu au ngazi ya kupata cheti.

Tathmini hii ni lazima iweke pamoja mwelekeo au maono ambapo mwanafunzi ataweza kuonyesha alivyomudu ujuzi wote alioupata katika ujifunzaji.

Inaweza ikawa upimaji shuleni au nje ya shule kwa muundo wa mitihani wa Taifa.

Upimaji wa jumla shuleni hususani ule wa kila mtihani wa somo unapaswa kufanyika mara moja tena mwishoni mwa kila muhula wa masomo na mara moja tena mwishoni mwa kila mwaka wa masomo. Wastani wa matokeo ya upimaji wa jumla shuleni kwa kila somo utapimwa, kurekodiwa na kuwekwa miongoni mwa matokeo ya mtihani wa mwisho Kitaifa.

Wastani wa upimaji wa jumla shuleni utachangia asilimia fulani pindi walimu watakapopata uzoefu na kujiamini katika nyanja za upimaji na itakapofikia mwaka wa tatu katika utumiaji wa uendelezaji wa mtaala mpya, wastani utachangia asilimia kumi 10% katika mtihani wa mwisho, hii itaenda hatua kwa hatua .

Wilaya zitahamasishwa au kuungwa mkono kuendeleza ubunifu na kupanga mitihani ya kawaida kwa madarasa kwenye shule zote kwa kutathmini matokeo na mafanikio ya wanafunzi katika kila shule. Upimaji nje ya darasa utafanyika mwishoni mwa kidato cha tatu na cha sita .

3.2 Utunzaji wa alama

Huu ni ukusanyaji wa vigezo vya ukweli na vidhibiti kutoka vyombo vya upimaji na kuvitumia katika kutolea uamzi kuhusu ufaulu wa mwanafunzi kwa kuonyesha vigezo vilivyowekwa. Vigezo vyovyote vya tathmini vitakavyotumiwa vitatoa data katika muundo wa matokeo ambao utarikodiwa na kuhifadhiwa vizuri katika faili kwa sababu zitachangia katika maendeleo ya mwanafunzi na itakuwa kumbukumbu kwa mwanafunzi pamoja na wazazi kwa kuangalia maendeleo ya ujifunzaji wake na kumpa ushauri kulingana na mtihani wa mwisho wa wanafunzi.

Jarada ni faili (au data zilizowekwa kwenye kompyuta) zikiwa na kazi za mwanafunzi pamoja na tathmini zake zikionyesha jitihada na udhaifu wa kazi. Jarada halionyeshi kazi zilizofanyika pekee yake (kama karatasi na majaribio) bali ina rekodi za mazoezi yaliyofanyika kwa muda mrefu kama sehemu ya ujifunzaji wa mwanafunzi. Mapato au matokeo (upimaji wa jumla) yatafikiriwa pekee kama yametoshwa kwa miaka mitatu ya kidato cha nne, tano na sita. Zaidi ya hayo yatakuwa kama vigezo vya sifa kwa kila mwanafunzi aliyehudhuria mfumo wote wa ujifunzaji kabla ya kuingia upimaji wa ujumlishaji kwa kila somo .

3.3 Vigezo katika kuandika upimaji wa kiujumlishaji

Kabla ya kuandaa karatasi ya maswali, mpango wa kile kitakachoulizwa lazima kiandaliwe kwa kuonyesha sura au mada zitakazolizwa, idadi ya maswali kwa kila kiwango cha **Bloom`s taxonomy** na kuonyesha alama zilizopangwa kwa kila swali. Katika mtihani upimao ujuzi, maswali kutoka katika kila kiwango cha **Bloom`s taxonomy** yanatakiwa yapewe uzito kuliko yale yatakayotoka katika kiwango cha maarifa na ufahamu.

Kabla ya kuandaa karatasi ya maswali, mwandishi lazima ahakikishe jaribio au maswali ya mtihani yamepangwa sambamba na upimaji wa ujuzi kwa kufanya yafuatayo :

- Kutambua mada za kuuliza kutoka muhtsari kulingana na somo.
- Kufupisha yaliyomo katika somo ukifikiria kuwa ndio msingi zoezi.
- Kutambua matokeo ya kujifunza yatakayopimwa katika zoezi.
- Kuandaa jedwali la mambo muhimu yanayotakiwa.
- Kuhakikisha kuwa vitenzi vilivyotumiwa katika uandaaji wa maswali havihitaji kumbukumbu kukumbuka pekee yake bali vinavyopima mawanda ya ujuzi kama ilivyoonyeshwa katika muhtasari.

Muundo wa mtihani wa kidato cha nne hadi sita michepuo isiyo ya lugha

Baada ya mwisho wa masomo kutakuwapo na mtihani mmoja wenye sehemu nne kama ifuatavyo:

Mtihani mmoja

Sehemunya Kwanza :**Ufahamu**

Sehemu ya Pili :**Sarufi**

Sehemu ya Tatu :**Utungaji**

Sehemu ya Nne : **Nadharia ya fasihi na Tanzu zake**

3.4 Ripoti kwa wazazi

Uwanda wa kujifunza katika mtaala mpya ina maana kuwa ni lazima kufikiri namna kushirikisha wazazi katika ujifunzaji wa mwanafunzi. Utoaji wa maoni pekee hautoshi kuelezea matarajio tofauti yaliyomo katika malengo ya kujifunza. Ripoti iliyo muhimu ni kushirikiana na wanafunzi kuhusu utendaji mzuri na kuangalia pale panapohitajiwa kufanyiwa marekebisho. Skeli muhimu ya kufikia malengo vizuri, matarajio ya mikutano, na siyo matarajio ya mikutano kwa kila maarifa na stadi za somo na ujuzi wa somo vitatoa ujumbe mwafaka kuliko maoni ya mtu mmoja. Kuhusu upimaji shuleni huu siyolazima alama zake zirekodiwe.

4. ZANA AU VIFAA

4.1 Zana na mikakati ya ufundishaji

Sehemu hii inajadili mahitaji ya msingi yanayohitajika ili utekelezaji wa muhtasari huu uweze kufanyika kwa ufanisi mkubwa. Mahitaji haya ya msingi ni pamoja na orodha ya vifaa au zana zinazohitajika katika ufundishaji, ujuzi unaohitajika kwa mwalimu wa somo hili katika kiwango hiki, na mikakati ya kuzingatia katika kukabiliana na mahitaji maalumu katika elimu. Vipengele hivi vinafafanuliwa kama ifuatavyo katika sehemu inayofuatia:

4.2. Orodha ya vifaa au zana zinazohitajika katika ufundishaji

Zana na vifaa vilivyopendekezwa kwa kila mada au sura zinaweza kutumika katika kufundishia pamoja na nyingine ambazo mwalimu ataona zinafaa kutokana na mazingira yake. Mwalimu anashauriwa kuwa mbunifu, kutumia na kutafuta zana mbalimbali kulingana na upatikanaji wa vifaa hivyo katika mazingira yake. Baadhi ya vifaa ambavyo vinaweza kutumika mara kwa mara ni pamoja na redio, picha za vifaa na vitu mbalimbali katika mazingira mbalimbali, picha za watu wa rika mbalimbali wakiwa katika miktadha tofauti, simu ya mkononi, kanda za sauti zenye mazungumzo na hotuba za Kiswahili, vitabu, matini au vifungu mbalimbali vya mazungumzo.

5. MADA NA SURA ZA UFUNDISHAJI

5.1. Muundo wa muhtasari

Muhtasari huu una sehemu kuu nane ambazo ni utangulizi, malengo ya jumla mwishoni mwa kila kiwango, mikabala ya mbinu za ufundishaji, mikabala ya upimaji, vifaa vya ufundishaji, sura za muhtasari, marejeleo na viambatanisho. Sehemu hizi ni utangulizi na sura za muhtasari. Vipengele vinavyojitokeza katika utangulizi ni pamoja na usuli, sababu za ufundishaji Kiswahili nchini Rwanda, ujuzi wa jumla na mwenendo mwema utarajiwa kwa wanafunzi.

Kila sura ya muhtasari imeundwa na jedwali. Jedwali hili lina safu tano zinazohusika na ufundishaji na ujifunzaji wa sura au mada inayobainishwa katika jedwali husika. Safu ya kwanza inahusika na maarifa na ufahamu. Kiwango hiki kinahusu ushughulishaji wa akili ya mwanafunzi katika kiwango cha chini cha kazi kama kurudia, kueleza, kutaja, kuonesha n.k. Hiki ni kiwango cha chini cha fikra kwa mujibu wa ufafanuzi wa Bloom. Safu ya pili inahusika na kiwango cha juu sana cha fikra kwa mujibu wa ufafanuzi wa Bloom. Kiwango hiki kinahusu ushughulishaji wa akili ya mwanafunzi katika kiwango cha juu cha kazi kama uchambuzi, ufafanuzi, kufanya muhtasari, kutathmini, kutumia kwa mifano n.k. Safu ya tatu inahusika na maadili na mwenendo mwema unaokusudiwa kujengwa kwa mwanafunzi kupitia mada au sura inayofundishwa. Safu ya nne inahusu yaliyomo. Haya ni maudhui ya msingi yanayokusudiwa kufundishwa katika mada au sura husika ili kufikia malengo ya kimaarifa na ufahamu, stadi, na hata mwenendo mwema. Safu ya tano inahusu mbinu za ufundishaji na ujifunzaji. Mbinu hizi zimeegemezwa katika kazi atakazozifanya mwanafunzi ili kukamilisha mchakato wa ujifunzaji. Jedwali hili pia lina safu mlalo zilizopangwa ifuatavyo: Uhusiano wa mada husika na mada au sura nyingine katika masomo mengineyo, vigezo vya tathmini au upimaji, na zana au vifaa vya ufundishaji wa sura au mada husika.

Muhtasari huu wa kidato cha nne hadi cha sita una jumla sura/mada 13; kidato cha nne kina jumla ya mada au sura tano; kidato cha tano sura nne; kidato cha sita sura nne.

	Kidato cha nne(4)	Kidato cha tano (5)	Kidato cha (6)
Mada kuu	4	4	4
Mada ndogo	5	4	4
Sura	5	4	4

5.2 Kidato cha NNE

5.2.1 Malengo ya somo mwishoni mwa kidato cha nne

Inatazamiwa kwamba mwanafunzi amalizapo kidato cha nne ataweza:

Kuwasiliana kwa mazungumzo na maandishi na watu au jamii katika miktadha mbalimbali kama vile hospitali na katika michezo.

- Kuandika muhtasari kwa usahihi kutoka katika matini aliyosoma.
- Kubainisha na kueleza vipengele muhimu katika uhakiki wa hadithi simulizi.
- Kusoma na kuhakiki kazi za fasihi simulizi hususani utanzu wa hadithi.
- Kusimulia hadithi fupi ya kimasimulizi yenye muundo rahisi kwa njia ya maandishi na masimulizi.

5.2.2 Mhutasari wa kidato cha nne

MADA KUU		MADA NDOGO		
I. MATUMIZI YA LUGHA KATIKA MAZINGIRA MBALIMBALI		Msamiati katika mazingira ya Hospitali	Idadi ya vipindi: 24	
Ujuzi upatikanao katika mada: Kusikiliza kwa makini, kusoma vifungu vya habari na kutumia msamiati muhimu katika mazingira ya hospitali; kuzingatia matumizi ya viambishi nge-, -ngeli- na -ngali-				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunzia
- Kuonesha namna ya Kuitambulisha hospitali akizingatia mambo yote yaliyopo katika mazingira yake na vifaa vilivyomo - Kutamka na kuandika majina ya vifaa tofauti vitumiwavyo hospitalini kwa matamshi na herufi sahihi.	- Kuchagua maneno au msamiati maalum na kuzingatia mambo muhimu katika kufanya utambulisho wa hospitali kwa mtu yeyote anayehitaji habari kuhusu hospitali hiyo. - Kulinganisha na kutofautisha hospitali moja na	- Kujivunia/kuona fahari juu ya zahanati au hospitali. - Kuheshimu mazingira ya hospitali au zahanati pamoja na vifaa vinavyotumiwa kule kwa kujiepusha na	- Kifungu cha habari kinachobeba msamiati maalum utumiwao katika mazingira ya hospitali. - Maswali kuhusu usafi hospitalini kwa ajili ya kuboresha afya. - Kutunga na kujaza sentensi kuhusu adabu hospitalini. - Kubainisha majina ya	- Katika jozi au makundi kutafuta maana za maneno mapya kwa kukisia au kutumia kamusi. - Kufanya imla kuhusu maneno fulani fulani au sentensi fupi fupi kutoka kifungu cha habari kinachohusika. - Kutoa michoro ya vifaa tofauti vya hospitali na kuwaomba wanafunzi katika

- Kubaini mahusiano ya watu wote wanaopatikana hospitalini. - Kubaini na kuonyesha matumizi ya wakati na hali	nyingine kwa kuzingatia mazingira na shughuli zinazofanyika hapo. - Kugundua uhusiano wake na watu wengine wapatikanao hospitalini. - Kutumia msamiati sahihi kuhusu mazingira ya hospitali katika mawasiliano rahisi. - Kutumia vema maelekezo aliyopewa na mwalimu katika kusikiliza na kusoma kwa ufasaha kifungu cha habari kinachohusika. - Kutunga sentensi fupi kwa kuzingatia hali ya masharti.	uharibifu wowote dhidi ya vifaa hivyo. - Kuimarisha usafi katika mazingira mbalimbali. - Kujenga mahusiano mema na watu wengine wote waliopo hospitalini na nje ya hospitali.	watu mbalimbali na kazi zao hospitalini. - Matumizi ya viambishi -nge-, -ngeli- na -ngali-.	makundi kuviunganisha na msamiati unaolingana. - Kila mwanafunzi kuzungumzia darasani jina la zahanati ya kwanza aliyotembelea akibainisha mazingira ya zahanati hiyo na eneo inakopatikana. - Kujaza sentensi kwa kutumia msamiati kulingana na umuhimu wa kila kifaa cha hospitali kinachohusika. - Kujadili katika makundi madogo madogo kazi tofauti zinazofanywa na watu mbalimbali waliomaliza shule ambao kwa sasa wanafanya kazi mbalimbali. - Kuzungumzia ratiba za mwanafunzi za kila siku kwa kutumia hali ya masharti. Mfano: Ningeliamka mapema ningelifika shuleni kwa wakati.

Uhusiano wake na masomo mengine : Somo la biolojia mada kuhusu “Afya na magonjwa.”

Vigezo vya tathmini na upimaji : Uwezo wa kutumia msamiati maalum katika mazingira ya hospitali.

Zana / Vifaa: Picha ya daktari na wagonjwa hospitalini; michoro ya vifaa tofauti ndani ya hospitali au zahanati, vitabu vya wanafunzi; picha ya gari la kuwahudumia wagonjwa, chombo cha kunasia sauti na vifaa vingine vinavyoweza kuwasaidia wanafunzi wasiojiweza au wagumu kuelewa.

Mada kuu		Mada ndogo		
II. MATUMIZI YA LUGHA KATIKA MAZINGIRA MBALIMBALI		Msamiati katika michezo		Idadi ya vipindi: 24
Ujuzi upatikanao katika mada: Kusikiliza kwa makini, kusoma vifungu vya habari na kutumia msamiati muhimu katika mazingira ya michezo; kuzingatia matumizi ya majina na ngeli ya LI-YA.				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na Mwenendo mwema	Yaliyomo.	Mbinu za kufundishia na kujifunza
- Kubainisha na kuainisha aina za michezo na vifaa vinavyotumiwa. - Kuhusianisha wachezaji mbalimbali na uhusiano wa familia kwa watu wa nyumbani. - Kutaja majina ya vifaa vya michezo mbalimbali iliyopo shuleni. - Kueleza umuhimu wa michezo. - Kubainisha na kuainisha vifaa tofauti vitumiwavyo michezoni.	- Kulinganisha na kutofautisha mchezo wa kabumbu na mchezo wa kikapu. - Kuviweka vifaa vya michezo katika makundi na kubainisha majina yake. - Kuchunguza dhima au kazi ya kila aina ya mchezo iliyopo shuleni. - Kuwapanga wachezajii shuleni kulingana na nafasi zao uwanjani.	- Kuboresha michezo na kuimarisha usafi wa mwili. - Kuwaheshimu wachezaji kulingana na uhusiano uliopo kati yao.	- Kifungu cha habari kizungumziacho juu ya mchezo wa mpira wa miguu kwa kutumia msamiati maalum (watu waliomo uwanjani, nafasi zao katika michezo, makosa yanayojitokeza uwanjani kwa upande wa wachezaji, n.k. - Maswali ya ufahamu kuhusu kifungu cha habari husika. - Msamiati kuhusu vifaa vya michezo na	- Kufanya imla kuhusu maneno fulani fulani au sentensi fupi fupi kutokea kifungu cha habari kinachohusika. - Kuchora au kupitia mchoro kuonyesha sehemu tofauti za uwanja wa mchezo. - Kujadili katika makundi madogo madogo juu ya umuhimu wa michezo kwa ujumla. - Kujadili ajali

- Kukumbuka matumizi sahihi ya Kiswahili kwa kuzingatia vipengele vya kisarufi kama vile matumizi ya majina ya ngeli ya LI-YA.	- Kutunga na kujaza sentensi tofauti kwa kuzingatia matumizi ya majina ya ngeli ya LI-YA. - Kusahihisha tungo tofauti zinazopatikana na makosa ya kisarufi kuhusu majina ya ngeli ya LI-YA.		matumizi yake katika sentensi. - Sarufi: Matumizi ya ngeli za majina ya LI-YA pamoja na vivumishi vyake.	zinazoweza kujitokeza katika michezo. - Kutafuta majina kumi ya ngeli ya LI-YA na kuyatumia katika kifungu cha habari kifupi. - Kubainisha sentensi zenye makosa katika matumizi ya ngeli ya LI-YA na kuyakosoa.
<i>Uhusiano wake na masomo mengine: Somo la Historia mada kuhusu “uvumilivu na heshima.”</i>				
<i>Vigezo vya tathmini na upimaji: Uwezo wa kutumia msamiati maalum kimichezo na kuuhusisha na maisha ya kila siku.</i>				
<i>Zana / Vifaa: Michezo ya mpira wa miguu iliyorikodiwa, Redio, Televisheni, Ramani ya Rwanda inayoonesha baadhi ya viwanja vya michezo, picha au michoro ya wachezaji, michoro ya vifaa tofauti vya michezo na vitabu kuelezea michezo tofauti.</i>				

Mada kuu		Mada ndogo		
III. UHAKIKI WA HADITHI ZA MASIMULIZI KATIKA KISWAHILI		MUHTASARI, FANI NA MAUDHUI		Idadi ya vipindi: 36
Ujuzi upatikanao katika mada: Kuelewa na kufuata mtindo wa kuandika muhtasari wa hadithi aliyoisikiliza au kuisoma; kuchambua hadithi za Kiswahili kwa kuzingatia fani na maudhui yanayojitokeza katika hadithi; kusimulia hadithi rahisi za masimulizi; kujua mabadiliko ya kisarufi katika matumizi ya majina ya ngeli ya PA-M-KU-.				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunzia (kuweza kutumia malengo ya kujifunza pamoja na ujuzi wa msingi, kusoma, kuandika na kuhesabu)
- Kukumbuka mwongozo wa kufuata katika utoaji wa muhtasari wa hadithi. - Kuorodhesha mambo muhimu yanayozingatwa katika fani na maudhui wakati wa uchambuzi wa hadithi.	- Kuchambua hadithi mbalimbali za Kiswahili kutokana na ujuzi wa uchambuzi alioupata. - Kutoa tathimini ya hadithi aliyochambua kulingana na mtindo maalum wa uhakiki aliofuata. - Kusimulia tena	- Kuonyesha umoja na ushirikiano katika maisha. - Kufurahia utanzu wa hadithi na kujisikia hamu ya kuiiga mazuri katika kazi za sanaa au fasihi. - Kuendeleza akili yake katika mambo ya kujadili, kutoa tafakuri	- Sifa za muhtasari wa habari. - Mwongozo wa kutoa muhtasari mzuri, yaani taratibu zinazofuatiwa wakati wa kutoa muhtasari wa hadithi. - Mambo muhimu ya kuzingatwa wakati wa kufafanua fani na	- Wanafunzi watunge hadithi kutokana na jina la hadithi linalotokana na methali waliyojichagulia wenyewe. - Kila mwanafunzi afanye zoezi la kusimulia mbele ya darasa hadithi

- Kutambua mabadiliko ya majina ya ngeli ya PA-M-KU toka umoja kwenda wingi kulingana na vivumishi tofauti vya majina haya.	hadithi aliyowahi kusimuliwa au kuisoma. - Kuandika muhtasari wa hadithi aliyoisoma au kuisikiliza. - Kutunga na kusahihisha sentensi sahihi kwa kuzingatia matumizi ya majina ya ngeli ya PA-M-KU-.	tunduizi, kutathimini,... - Kujenga uwajibikaji katika maisha ya kila siku. - Tabia ya kuzingatia maelekezo na maagizo yatolewayo na wakubwa.	maudhui. - Mfano wa uhakiki wa hadithi simulizi zenye msingi katika Uzalendo, ushirikiano; maridhiano, mapenzi, uwajibikaji, n.k. - Mfano wa uchambuzi wa hadithi kwa kutoa muhtasari, kuonyesha fani na maudhui. - Sarufi: Matumizi ya majina ya ngeli ya PA-M-KU pamoja na vivumishi ambatana.	aliyoitunga. - Wanafunzi katika vikundi waandike muhtasari wa hadithi waliyoisikiliza au kuisoma. - Wanafunzi watachambua hadithi tofauti za Kiswahili na Kinyarwanda ambazo ndani yake hubeba mada ya kutoa maadili mema na kupigana dhidi ya ukatili katika jamii. - Wanafunzi watapewa majina ya ngeli ya PA-M-KU na kuombwa kuyatumia katika vifungu vya habari vifupi.
<i>Uhusiano wake na masomo mengine: Somo la Karatasi ya maarifa liwe na mada kuhusu uhusiano wa kimataifa na ushirikiano.</i>				
<i>Vigezo vya tathmini au upimaji: Uwezo wa: kuandika muhtasari wa hadithi, kutunga na kuchambua hadithi kwa kuzingatia fani na maudhui, kusimulia hadithi, kutumia kwa usahihi ngeli ya PA-M-KU- katika mawasilino.</i>				
<i>Zana au vifaa: Vitabu, mitandao ya interneti, majarida, rikoda, vinasa sauti, simu zenye uwezo wa kuhifadhi hati.</i>				

MADA KUU	MADA NDOGO	
IV. UKUZAJI WA MATUMIZI YA LUGHA KIMAZUNGUMZO	Midahalo na Mijadala	Idadi ya vipindi: 36

Ujuzi upatikanao katika mada: Kuweza kuelewa mwongozo wa midahalo na mijadala na kushiriki katika kazi za majadiliano kwa kuzingatia mada zilizotolewa kujadiliwa; kujiandaa na mdahalo kwa kutafiti na kuandika hoja atakazotumia, kujua jinsi ya kutoa amri kwa vitenzi.

Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunza
- Kuonyesha uwezo wa kufanya mjadala kutokana na maandalizi ya awali yaliyoegemea katika utafiti. - Kukumbuka taratibu za kufuata wakati wa kutoa hoja katika makundi. - Kutafsiri mazingira ya mada na kujidili bila upotovu wowote. - Kutambua lugha	- Kujiandaa awali kabla ya mdahalo kwa utafiti na kupangilia hoja za mdahalo. - Kuonesha upande wa kuegamea katika kutoa hoja zake (mtetetzi au mpinzani). - Kutoa suluhisho katika majadiliano kwa kutetea hoja zinazomkera. - Kutumia lugha sahihi na yenye kuvutia	- Kuonyesha moyo wa heshima wakati wa majadiliano. - Kutokata tamaa na kutokasirika ovyo. - Ushirikiano. - Urafiki. - Kujiamini. - Kubishania hoja bila kupigana au kugombana.	- Maana ya mjadala na mdahalo. - Mambo ya kuzingatiwa katika maandalizi ya awali ya kufanikisha ushiriki wa mdahalo kwa ufanisi. - Mwongozo wa mdahalo/mjadala, yaani taratibu za kufuata wakati wa kushiriki kwenye mdahalo na mjadala. - Mfano wa mdahalo na mjadala kuhusu mada	- Wanafunzi watumie kamusi sanifu ya Kiswahili au mtandao wa interneti kwa kuchunguza maana ya mdahalo na mjadala. - Wanafunzi wapewe nafasi ya kwenda kufanya utafiti na maandalizi juu ya mada watakazofanyia mdahalo. - Wanafunzi katika vikundi wapewe mada moja lakini kila kundi lielekezwe kuwa na mtazamo tofauti na kundi jingine kisha wajiandae kwa ajili ya

inayofaa katika majadiliano. - Kuelezea mtiririko wa hoja au majadiliano ili kujiepusha na marudio ya wazo au fikra. - Kuelezea jinsi ya kutoa amri kwa kutumia hali ya kushurutisha kwa vitenzi.	nakuridhisha. - Kutumia ishara za mwili kulingana na hoja inayohusika.	- Kukubali katika kutokubalina na kuheshimu mawazo ya watu wengine.' - Kusikiliza mawazo ya watu wengine hata kama hawakubaliani nayo.	izungumziayo kazi maalum zinatakiwa kufanywa na watu wa kiume na nyingine kufanywa na watu wa kike. - Sarufi: Hali ya kushurutisha kwa vitenzi umoja na wingi. Mfano: Njoo na njooni. Kimbia na kimbieni, n.k.	kushiriki mdahalo na majadiliano. - Kwa njia ya mijadala, wanafunzi watazungumzia mada zihusuzo: - Mchango wa wazazi katika malezi ya watoto wao. - Mtindo wa kisiasa wa " maelezi kwa wote" ambao unamwamrisha kila mtoto kuingia shuleni. - Masuala yanayoiangamiza jamii kama vile madawa ya kulevya, ugonjwa wa malaria, ukimwi, n.k. - Kupatiwa vitenzi tofauti na kuombwa kutunga sentensi kwa kutumia hali ya kushurutisha.

Uhusiano wake na masomo mengine: Somo la Karatasi ya maarifa; mada kuhusu mawasiliano, uhusiano wa kimataifa na ushirikiano.

Vigezo vya tathmini au upimaji: Uwezo wa: kufanya maandalizi ya awali kwa ajili ya midahalo na majadiliano, kushiriki katika utetezi wa ukweli au jambo fulani katika kundi la watu kwa njia ya majadiliano, kuandika hoja za pande zote zilizojitokeza katika majadiliano, kuandika hitimisho la jumla kuhusiana na majadiliano au mdahalo.

Zana au vifaa: Meza duala, redio, runinga, taarifa zilizorikodiwa, vifaa vya kunasia sauti, simu zenye uwezo wa kuhifadhi hati.

MADA KUU		MADA NDOGO		
V. UTUNGAJI		INSHA ZA MASIMULIZI AU ZA KUBUNI		Idadi ya vipindi: 24
Ujuzi upatikanao katika mada: Kumwezesha mwanafunzi kuzingatia mwongozo wa kutunga insha za masimulizi kulingana na mada iliyotolewa na kuzitolea muhtasari darasani kwa njia ya mazungumzo; Kuelewa jinsi ya kumnukuu mtu mwingine.				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunza
- Kuelezea tofauti iliyopo kati ya insha ya kubuni na hadithi ya masimulizi. - Kukumbuka sehemu kuu za kuzingatia katika utungaji wa insha za masimulizi. - Kutambua taratibu za kutoa ripoti ya taarifa kwa kuzingatia usemi	- Kutunga insha ya masimulizi kwa kuzingatia mwongozo uliotolewa. - Kutayarisha na kutoa muhtasari wa insha bila kupotosha ukweli wa mwandishi. - Kutoa ripoti ya taarifa ya habari aliyosikiliza au	Kutokana na mada ya insha, mwanafunzi ataathiriwa katika nyanja tofauti: - Atafuata maadili mema ya kuwa na adabu, usafi, kupigana na wivu, uvivu, ukatili, uzinifu, ulevi, ujinga, umasikini, n.k. - Ataridhika na kazi ya ubunaji katika maisha yake.	- Maana ya insha kwa ujumla. - Aina za insha. - Maana ya insha za masimulizi. - Mwongozo wa insha za masimulizi, yaani taratibu za kuzingatia katika utungaji wa insha: utangulizi,	- Wanafunzi watasoma insha mbalimbali za masimulizi kutoka vitabu tofauti na kuzifanyia mhadhara darasani. - Watatunga insha za masimulizi kuhusu mada mbalimbali. Mfano: safari, ugonjwa wa ukimwi, kazi za umuganda, usafi, madawa ya kulevya, uvivu, utawala bora,

asili na usemi wa taarifa. - Kubainisha mabadiliko yaliyopo toka usemi asili kwenda usemi wa taarifa.	aliyoisoma mahali fulani kwa kutumia usemi wa taarifa.		kiini cha insha pamoja na mwisho. - Mfano wa insha za masimulizi kuhusu mada ifuatayo: Matarajio yangu baada ya kumaliza masomo yangu ya shule za sekondari. - Sarufi: Usemi asili na usemi wa taarifa.	umoja wa jamii, afya, n.k. - Kusikiliza redio au runinga na kutoa ripoti ya habari waliyofuata kwa kuzingatia usemi wa taarifa. - Kupewa tungo katika usemi asili na kuzibadilisha katika usemi wa taarifa.
Uhusiano wake na masomo mengine: <i>Somo la ujasiriamali ; mada kuhusu maendeleo binafsi .</i>				
<i>Vigezo vya tathmini au upimaji: Uwezo wa kutunga insha za kutosha juu ya mada mbalimbali kuhusu masuala ya kiulimwengu.</i>				
<i>Zana au vifaa: Vitabu, mitandao ya interneti, majarida, taarifa zilizorikodiwa, redio, runinga, simu zenye uwezo wa kuhifadhi hati.</i>				

5.3 Kidato cha tano

5.3.1 Malengo ya somo mwishoni mwa kidato cha tano

Inatazamiwa kwamba mwanafunzi amalizapo kidato cha tano ataweza:

- Kuwasiliana kwa mazungumzo na maandishi na watu au jamii katika miktadha mbalimbali.
- Kulinganisha na kutofautisha fasihi na aina nyingine za sanaa.
- Kufanya ufafanuzi wa kina tanzu za fasihi ya Kiswahili.
- Kusoma na kuhakiki kazi za fasihi simulizi na fasihi andishi .
- Kuainisha na kubainisha tanzu za fasihi ya Kiswahili na kueleza dhima ya fasihi katika jamii.
- Kufanya mawasiliano rasmi kwa ufasaha akizingatia malengo na nyenzo ya mawasiliano inayotumika.
- Kusikiliza, kusoma na kuelewa kwa kina taarifa au habari mbalimbali za kifasihi na nyinginezo.

5.3.2 Muhtasari wa kidato cha tano

i.MADAKUU		MADA NDOGO		
UWANJA WA FASIHI KAMA SANAA		Nadharia ya fasihi simulizi katika Kiswahili na tanzu zake		Idadi ya vipindi: 32
Ujuzi upatikanao katika mada: Mwanafunzi aweze kufafanua tanzu za fasihi katika Kiswahili na kuzitumia kama sanaa ya kuindeleza jamii au nchi yake.				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunzia.
- Kuelezea fasihi katika Kiswahili na udhamini wa kazi za kifasihi. - Kutambua na kuzielezea tanzu mbalimbali za fasihi simulizi (semi, masimulizi, ushairi, mazungumzo). - Kujadili mchango wa fasihi ya Kiswahili katika jamii. - Kubainisha aina za sentensi za Kiswahili.	- Kufafanua kwa kina tanzu na vipera vya fasihi simulizi. - Kuzipangilia tanzu mbalimbali za fasihi simulizi ya Kiswahili katika makundi yake muhimu. - Kutumia methali	- Kuheshimu na kuhifadhi mila na desturi za jamii. - Kuithamini fasihi na kuonyesha hamu ya kuwa msanii.	- Maana ya fasihi ya Kiswahili. - Udhamini katika fasihi ya Kiswahili. - Ufafanuzi wa kina wa tanzu za fasihi simulizi ya Kiswahili na vipera vyake kama vile semi, mazungumzo na masimulizi	- Wanafunzi wabainishe katika vikundi juu ya matini ambazo ni za kifasihi na zisizo za kifasihi. - Wanafunzi katika vikundi wajadiliane au kubainisha juu ya faida na

	na nahau za Kiswahili akizihusisha na maisha ya kila siku. - Kusimulia hadithi au shairi darasani. - Kuchambua sentensi za Kiswahili kwa kuonesha kutokana na aina zake.		vilivyozingatiwa . - Mifano ya kutosha ya nyimbo, methali, nahau na vitendawili pamoja na maana au majibu yake. - Ushairi simulizi wa Kiswahili. Maana ya yake Aina zake mifano yake Dhima yake katika jamii - Sarufi:Aina za sentensi za Kiswahili : Sentensi sahili, sentensi ambatano, sentensi	athari ya udhamini katika kazi za fasihi. - Wanafunzi waainishe matini waliyopewa kwa kuzingatia jina sahihi la tanzu au kipera. - Wanafunzi katika makundi wapange vipera vya tanzu mbalimbali za fasihi simulizi katika tanzu zake. - Kusoma na kuandika maelezo mafupi kuhusu ufafanuzi wa tanzu na vipera mbalimbali kwa kutumia marejeleo waliyoelekezwa na mwalimu.

			changamano..	- Wanafunzi wafanye kazi ya kukusanya tanzu na vipera mbalimbali vya fasihi simulizi na kuwasilisha darasani. - Kusimulia darasani hadithi waliyoisikia nyumbani au mahali pengine. - Kuhusisha methali za Kiswahili na za Kinyarwanda na kuelezea mazingira yake (jinsi zinavyotumiwa) - Kutunga shairi kuhusu mada mbalimbali, kulikariri na

				kulisimulia darasani. - Kujadili kwa njia ya mdahalo athari za ushairi simulizi wa Kinyarwanda katika maendeleo ya jamii ya Wanyarwanda.
Uhusiano wake na masomo mengine: <i>somo la karatasi ya maarifa ; mada kuhusu mawasiliano, uhusiano wa kimataifa na ushirikiano</i>				
<i>Vigezo vya tathmini au upimaji: Uwezo wa kutaja bila kusita tanzu mbalimbali za fasihi ya Kiswahili pamoja na mchango wake katika jamii ; kufafanua tanzu za fasihi simulizi; kutumia tanzu mbalimbali za fasihi simulizi katika maisha ya kila siku ; kutumia aina mbalimbali za sentensi za Kiswahili kwa usahihi afanyapo mawasiliano.</i>				
<i>Zana/vifaa: Vitabu vya fasihi, tanzu za fasihi zilizorikodiwa, mchoro wa sanaa na matawi yake, matini na majarida yanayoelezea mwanzo na maendeleo ya fasihi, mtandao wa intaneti.</i>				

MADA KUU		MADA NDOGO		
ii.UHAKIKI NA UWASILISHAJI KATIKA FASIHI SIMULIZI		FANI NA MAUDHUI KATIKA FASIHI SIMULIZI		Idadi ya vipindi: 36
Ujuzi upatikanao katika mada: Kuwezesha mwanafunzi kusikiliza, kusoma, kuandika na kuzungumza hadharani akichambua na kufafanua vipengele vya fani na maudhui vinavyojitokeza katika tanzu za fasihi simulizi ya Kiswahili.				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunzia
- Kufafanua vipengele vya fani na maudhui katika uhakiki wa tanzu za fasihi simulizi. - Kuonesha uwezo wa kuwasilisha mada inayohusiana na uhakiki wa tanzu za fasihi simulizi. - Kuelezea hadharani	- Kutumia vipengele vya fani na maudhui katika kuhakiki tanzu mbalimbali za fasihi simulizi - Kutathmini ubora wa utanzu wa fasihi simulizi kwa kuzingatia fani na maudhui. - Kuwasilisha mbele ya darasa uchambuzi wa	- Kuwa na utaratibu wa kuongozwa na tafakuri tanduizi. - Uhuru wa kutoa hoja au maoni tofauti na ya mwingine bila ugomvi wowote. - Mabadiliko au athari chanya za kiakili na kitabia	- Maana ya uhakiki na vipengele vya uhakiki katika utanzu wa fasihi simulizi. - Mwongozo wa uhakiki wa tanzu za fasihi simulizi kwa kuzingatia fani na maudhui. Tanzu za	- Katika makundi madogo madogo, wanafunzi watachagua tanzu tofauti za fasihi simulizi, baada ya kusoma na kuelewa watazitolea uhakiki kwa kuzingatia mwongozo wa uchambuzi uliotolewa.

maoni yake kuhusu utanzu wa fasihi simulizi aliosoma au kuusikiliza darasani kwa kueleza alichofurahia, chukia, jifunza n.k). - Kukumbuka mambo muhimu ya muundo wa sentensi ya Kiswahili.	utanzu wowote wa fasihi simulizi. - Kulinganisha tanzu moja na nyingine kwa kueleza kufanana na kutofautiana katika vipengele vya fani na maudhui. -Kujadili matumizi ya lugha hususani tamathali za usemi zinavyojitokeza katika tanzu za fasihi simulizi kama vile masimulizi na mazungumzo. - Kuchambua sentensi za Kiswahili kwa kuonyesha muundo wake.	kutokana na ujumbe unaozingatiwa katika tanzu iliyoshughulikiwa. - Kujivunia na kuutetea utamaduni wa Mwafrika.	kuzingatiwa ni:hadithi,methali, vitendawili, nahau n.k. - Mwongozo wa kutoa maoni binafsi juu ya kazi ya fasihi simulizi iliyosomwa au kusikilizwa na mwanafunzi. Kwa mfano nini kimemfurahisha au kumchukiza. - Mwongozo wa kutoa uwasilishaji (mhadhara) kuhusu kazi ya fasihi iliyoshughulikiwa, yaani taratibu za kufuata wakati wa kutoa uwasilishaji. - Sarufi: Muundo wa sentensi za Kiswahili : kiima, kiarifa, shamirisho	- Wanafunzi katika vikundi watawasilisha uhakiki walioufanya juu ya utanzu wa fasihi simulizi. - Wanafunzi katika makundi watasikiliza au kusoma utanzu wowote wa fasihi simulizi kisha wajibu maswali kuhusu maoni yao binafsi juu ya utanzu husika. - Katika makundi makundi, wanafunzi watashughulikia ubunaji wa mojawapo ya tanzu za fasihi zilizotajwa hapo juu, baadaye kila kundi litabadilishana na kundi jingine kwa ajili ya kuhakiki kazi hizo zilizofanywa na kuzitolea tathimini darasani.

			na chagizo.	
<i>Uhusiano wake na masomo mengine: Somo la Karatasi ya Maarifa mada kuhusu mawasiliano, uhusiano wa kimataifa na ushirikiano.</i>				
<i>Vigezo vya tathmini au upimaji: Uwezo wa ; kuchambua au kuhakiki tanzu mbalimbali za fasihi simulizi ya Kiswahili akizingatia mbinu za uhakiki alizojifunza; kuwasilisha mbele ya darasa uhakiki alioufanya; kuzingatia miundo sahihi ya sentensi za Kiswahili katika mawasiliano; kubuni walau kazi ya fasihi yenye muundo rahisi na fupi.</i>				
<i>Zana/vifaa: Vitabu vya fasihi, magazeti, kazi za sanaa zilizorikodiwa, mtandao wa intaneti</i>				

MADA KUU		MADA NDOGO		
iii. Mawasiliano rasmi		Utungaji wa barua rasmi, simu na matangazo.		Idadi ya vipindi: 40
Ujuzi upatikanao katika mada: Kumwezesha mwanafunzi kuwasiliana kwa njia ya mazungumzo na maandiko rasmi akitumia Kiswahili sanifu.				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunzia
- Kueleza tofauti iliyopo baina ya barua ya kirafiki na barua rasmi. - Kukumbuka sehemu muhimu za barua rasmi. - Kutoa mfano wa mazingira barua za kikazi, simu pamoja na tangazo	- Kutunga barua ya kikazi kutokana na kisa kinachojitokeza. - Kuonyesha kwa mchoro sehemu kuu za barua rasmi. - Kuandika simu kwa kuzingatia taratibu au mtindo unaojidhilisha.	- Adabu na heshima kwa watu mbalimbali anaoawasiliana nao. - Ari ya kupenda kuwasiliana na watu kwa kutumia njia tofauti za mawasiliano. - Moyo wa kujenga urafiki	- Barua rasmi: - Mazingira ya barua rasmi, yaani mahali zinapotumiwa. - Mwongozo wa kutunga barua za kikazi (sehemu kuu za barua ya kikazi pamoja na taratibu za kufuata). - Mfano wa barua ya kikazi kuhusu ombi la kazi ya ualimu. - Simu: - Aina za simu - Mwongozo wa kutunga simu(sehemu kuu za simu pamoja na taratibu za kufuata).	- Katika kundi la wanafunzi wawili mawili, mwanafunzi mmoja (kama mwandishi) atatunga barua rasmi kuhusu kisa fulani na wa pili (mwandikiwa) atamjibu kulingana na ombi linalohusika. - Katika kundi la wanafunzi wawili mawili, mwanafunzi mmoja

lilotumiwa. - Kutambua mtindo wa simu na wa tangazo. - Kuonesha njia tofauti za uchanganuzi wa sentensi ya Kiswahili.	- Kutayarisha tangazo maalumu kulingana na mazingira yanayotolewa. - Kuchanganua sentensi mbalimbali za Kiswahili kwa njia tofauti.	na ushirikiano na watu mbalimbali kwa njia ya mawasiliano.	- Mfano wa simu za maneno (telegramu) mtu fulani akimwomba mwenzake ampelekee pesa kwa njia ya fedha mkono (Mobile money). - Matangazo: - Aina za matangazo - Mwongozo wa utungaji wa matangazo (sehemu kuu za tangazo pamoja na taratibu za kufuata) - Mfano wa tangazo kuhusu madawa ya kulevyu. - Sarufi: - Uchanganuzi wa sentensi ya Kiswahili: - -Njia ya matawi - -Njia ya mishale - -Njia ya jedwali.	atampelekea mwenzie ujumbe wa simu kwa niaba ya kiongozi wake na mwingine atatoa jibu. - Katika makundi makundi, wanafunzi watatayarisha matangazo mbalimbali kutokana na visa tofauti vitakavyotolewa. - Wanafunzi watachanganua tungo mbalimbali kwa kuonyesha njia ya upambanuzi iliyofuatiliwa.
Uhusiano wake na masomo mengine: Somo la Ujasiaramali. Hili linahusiana na somo la Mawasiliano katika nyanja mbalimbali (ofisini, biashara, siasa, n.k.)				
Vigezo vya tathmini au upimaji: Uwezo wa kutunga barua, simu na matangazo kulingana na mazingira husika.				
<i>Zana/vifaa: Matini zenye mitindo mbalimbali ya uandishi wa barua, magazeti, mtandao wa intaneti, vitabu, simu ya mkononi.</i>				

MADA KUU		MADA NDOGO		
iv.KUSOMA NA KUTAFSIRI		UFAHAMU NA UFUPISHO	Idadi ya vipindi: 36	
Ujuzi upatikanao katika mada: Kuwezesha mwanafunzi kusoma vifungu vya habari, kuvitafsiri na kuvitolea ufupisho.				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunzia
• Kuelezea mbinu za kufahamu kifungu cha habari fulani. • Kutaja sifa za ufupisho mzuri. • Kujadili kanuni za ufupisho wa habari fulani. • Kutoa maana inayopatikana katika aya za kifungu cha habari bila kuipotisha. • Kukumbuka na kuzingatia mabadiliko yanayojitokeza katika matumizi ya nyakati za kiswahili katika hali	• Kujibu maswali kwa ufasaha yanayojitokeza katika kifungu cha habari kinachohusika. • Kuonyesha dhamira kuu au kiini cha habari kinachozungumziwa. • Kuonesha sehemu kuu za kifungu cha habari na dhamira zake. • Kufupisha vifungu vya habari kwa kufuata mwongozo	• Ukuzaji wa tafakuri tunduizi • Ukomavu wa akili kwa kuyatafsiri maoni ya wengine. • Utimizaji wa wajibu katika mbinu za kulitatua tatizo fulani.	• Taratibu au mbinu za kufahamu kifungu cha habari. • Mfano wa kifungu cha habari kuhusu usafi wa mwili pamoja na maswali ya ufahamu. • Mbinu za kufupisha kifungu cha habari. • Ufupisho wa kifungu cha habari husika hapo juu. • Sarufi: Muhtsari (kwa njia ya jedwali) wa matumizi ya nyakati zilizoshughulikiwa (wakati uliopo, uliopita,	• Kat makundi, wanafunzi watapewa vifungu tofauti vya ufahamu na kuombwa kujibu maswali ya ufahamu yatakayojitokeza. • Katika makundi, wanafunzi watajishughulisha na ufupisho wa vifungu vya habari walivyosoma na kufahamu, kisha wasimulie darasani kazi waliyofanya.

			kanushi.	(nyumbani au mah pengine) habari kwenye redio au televisheni na kuzitolea ufupisho muhtasari kwa njia maandishi na mazungumzo.
<i>Uhusiano wake na Masomo mengine: Somo hili linahusiana na somo lolote linaloshughulikia maswala ya jamii na ulimwengu kwa ujumla.</i>				
<i>Vigezo vya tathmini au upimaji: Kazi na mazoezi ya kutosha yahasuyo ufahamu na ufupisho kwa ajili ya kumwezesha mwanafunzi kuwa uelewevu kamili wa kufahamu na kufupisha habari mbalimbali.</i>				
<i>Zana/vifaa: Matini zenye habari mbalimbali, taarifa, kanda na vinas sauti.</i>				

5.4 Kidato cha sita

5.4.1 Malengo ya somo mwishoni mwa kidato cha sita

Inatazamiwa kwamba mwanafunzi amalizapo kidato cha sita ataweza:

- Kuwasiliana kwa mazungumzo na maandishi na watu au jamii katika miktadha na mazingira mbalimbali kama vile ya benki, hotelini, na safarini.
- Kufanya utungaji na ubunaji wa kazi za fasihi na zisizo za kifasihi kama vile hotuba.
- Kusoma na kuhakiki kazi za fasihi andishi. Kushiriki katika midahalo kuhusu mada mbalimbali kwa ufasaha akitumia Kiswahili sanifu.
- Kufanya ufupisho wa matini za kifasihi na zisizo za kifasihi.
- Kusikiliza, kusoma na kuelewa kwa kina taarifa au habari mbalimbali kutokana na vyanzo vya habari zinazohusu masuala ya jamii za kimasimulizi na kimaandishi.

5.4.2 Muhtasari wa kidato cha sita

MADA KUU			MADA NDOGO	
MATUMIZI YA LUGHA KATIKA MAZINGIRA MBALIMBALI			Msamiati katika mazingira ya benki	Idadi ya vipindi: 44
Ujuzi upatikanao katika mada: Kusikiliza kwa makini, kusoma vifungu vya habari na kutumia msamiati muhimu katika mazingira ya benki.				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunzia
- Kuelezea jinsi ya kupeleka na kutoa pesa katika benki. - Kutaja shughuli mbalimbali za benki. - Kujadili umuhimu wa benki. - Kubaini mahusiano ya watu wote wanaopatikana benkini. - Kutambua viambishi vya kitenzi kwa kutumia njia ya mnyumbuliko.	- Kuchagua maneno au msamiati wa kutumia katika shughuli zihusianazo na benki. - Kulinganisha na kutofautisha aina moja ya benki na nyingine kwa kuzingatia huduma zinazotolewa kwa uma. - Kujaza vema	- Kujivunia/kuona fahari juu ya ushirikiano kati ya mteja na benki katika maendeleo ya nchi. - Kutimiza wajibu wa kujitegemea kwa ushirikiano na benki. - Kuimarisha maisha mema katika jamii.	- Kifungu cha habari kuhusu benki na shughuli zake kama vile: kufungua na kusimamisha akaunti, kuhamisha akaunti, kupeleka na kutoa pesa katika benki, utumiaji wa kadi ya benki, mikopo ya benki, n.k. • Msamiati maalum unaotumiwa katika mambo ya benki. - Mfano wa hundi.	- Katika jozi au makundi kutafuta maana za maneno mapya au istilahi itumiwayo katika mazingira ya benki kwa kukisia au kutumia kamusi. - Kujaza vitambulisho (karatasi) mbalimbali kuhusu shughuli tofauti zinazofanyika katika benki k.m. kufungua akaunti, kupeleka pesa, kutoa pesa, kuomba

	karatasi zinazohusika na kufungua akaunti, kutoa au kupeleka pesa benkini, n.k. - Kuchambua tungo tofauti za Kiswahili.		- Kubainisha majina ya watu mbalimbali na kazi zao katika benki. - Sarufi: Mnyumbuliko wa vitenzi vya Kiswahili.	deni, n.k. - Kila mwanafunzi kuzungumzia darasani jina la benki anayojua katika mazingira yake na sifa zinazojulikana kwa benki hiyo. - Kujaza sentensi kwa kutumia msamiati maalum unaotumiwa katika benki. - Kujadili katika makundi madogo madogo kazi tofauti zinazofanywa na watu mbalimbali katika benki. - Kutambua katika kifungu cha habari aina mbalimbali za tungo na na kuzichambua.

Uhusiano wake na masomo mengine: Somo la uchumi mada kuhusu fedha na taasisi za fedha.

Vigezo vya tathmini na upimaji : Uwezo wa kueleza umuhimu wa benki na kujaza kwa ufasaha vitambulisho vinavyohusika na benki.

Zana / Vifaa: Kitabu cha kupelekea au kutolea pesa benkini, picha ya Benki Kuu ya Taifa (BNR), picha ya cheki, mifano ya pesa, n.k.

MADA KUU		MADA NDOGO		
FASIHI KATIKA KISWAHILI		Ufafanuzi wa tanzu za fasihi andishi katika Kiswahili		Idadi ya vipindi: 34
Ujuzi upatikanao katika mada: Kuelewa tanzu tofauti za fasihi andishi ya Kiswahili kwa madhumuni ya kuimarisha sanaa na kuitumia kama mojawapo ya njia za kujitegemea maishani.				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunza
- Kutaja tanzu za fasihi andishi ya Kiswahili. - Kufafanua maana ya kila tanzu ya fasihi andishi. - Kueleza mchango wa kila tanzu katika maendeleo ya kiutamaduni na kiuchumi ndani ya nchi. - Kubainisha mtindo wa tanzu za fasihi andishi kwa kuzingatia fani yake. - Kuelezea vifungu vya	- Kuigiza tanzu za fasihi andishi zinazohusika. - Kulinganisha tanzu mbalimbali za fasihi andishi kutokana na muundo wa kila tanzu. - Kujadili mchango wa fasihi andishi katika maendeleo ya kiutamaduni, kijamii na kiuchumi katika nchi. - Kusoma au kusikiliza kazi za fasihi kutoka tanzu	- Mwanafunzi atapata mabadiliko ya: - Kuuhiifadhi utamaduni wa nchi na kuukuza zaidi kutokana na tabia za wahusika zilizojitokeza katika tanzu husika. - Kuimarisha kazi za sanaa kama mojawapo ya njia za kujitegemea maishani.	- Sifa za fasihi andishi na umuhimu wake. - Ufafanuzi wa tanzu za fasihi andishi za Kiswahili : - Hadithi fupi - Riwaya - Tamthilia - Ushairi andishi. - Mfano kwa kila tanzu husika. - Sarufi: Vifungu vya sentensi ;Mtindo wa	- Wanafunzi wapatiwe maandishi tofauti (vitau, habari zilizorekodiwa, majarida, ...) yanayobeba ndani yake tanzu za fasihi andishi za Kiswahili na kuyaelezea. - Kuigiza jukwani tamthilia itakayochaguliwa na mwalimu au wanafunzi wenyewe. - Kulikariri shairi

sentensi.	za fasihi andishi. - Kutafsiri tabia za wahusika katika tanzu husika. - Kuhalalisha uhusiano uliopo baina ya kichwa cha tanzu na yaliyomo. - Kuchambua sentensi za Kiswahili kwa kuonyesha vifungu vyake.	- Kutoa mchango wake binafsi katika mabadiliko ya maendeleo ya utamaduni na uchumi wa raia.	virai na vishazi.	fulani na kulighani darasani. - Wanafunzi wajaadili athari za tamthilia za Kinyarwanda (k.m. Urunana) katika kuimarisha hatua za kujikinga dhidi ya ugonjwa wa ukimwi (HIV/AIDS). - Wapatuwe tungo mbalimbali za Kiswahili na kuwaomba kuzichambua kwa kuzitolea vifungu vyake.

Uhusiano wake na masomo mengine: Somo la Historia; mada kuhusu mashairi; kuelezea mauaji ya kimbari.

Vigezo vya tathmini au upimaji: Uwezo wa kutofautisha aina mbalimbali za fasihi andishi kutokana na muundo wake.

Zana au vifaa: Vitabu, majalida, rikoda, vinasa sauti, simu zenye uwezo wa kuhifadhi hati, mtandao wa intaneti.

MADA KUU	MADA NDOGO	
UBUNAJI	Hotuba na Ufupisho	Idadi ya vipindi:32

Ujuzi upatikanao katika mada: Mwanafunzi ataweza kuelewa mtindo wa hotuba na kuuzingatia katika mazoezi ya utungaji pamoja na ufupisho; kujua kuchambua kitenzi kwa njia ya uambishaji.

Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunza
- Kuelezea tofauti iliyopo kati ya insha na hotuba. - Kutaja sehemu kuu za hotuba. - Kukumbuka mwongozo wa kutunga hotuba na ufupisho. - Kutoa mfano wa sifa za hotuba na ufupisho. - Kuonyesha jinsi kitenzi kinavyoweza kuongezewa	- Kutathimini hotuba kulingana na sifa zake. - Kulinganisha hotuba na insha au hotuba fulani kwa hotuba nyingine. - Kuendeleza hotuba kwa kuzingatia mwongozo uliotolewa. - Kufupisha hotuba inayohusika. - Kulinganisha ufupisho uliotolewa kutoka makundi tofauti.	Kutokana na mada ya hotuba, mwanafunzi ataathiriwa katika nyanja tofauti. Kwa mfano: atafuata maadili mema ya kuwa na adabu, usafi, kupigana na wivu, uvivu, ukatili, uzinifu, ulevi, ujinga, umasikini, n.k.	- Sifa za hotuba. - Mwongozo wa kutunga hotuba, yaani muundo wa hotuba kwa kuzingatia sehemu zake muhimu: anwani, utangulizi, mwili, tamati au mwisho.. - Mfano wa hotuba (kuhusu ushirikiano wa kijinsia) na uchambuzi wake	- Kutokana na mada tofauti (umoja wa Wanyarwanda, unyanyasaji wa kijinsia, kazi za umugandakazi za ujenzi wa Taifa), usafi wa mazingira, n.k.) wanafunzi watatunga hotuba na kuzisimulia hadharani. - Kuchagua hotuba tofauti zilizotungwa na watu wengine na

viambishi zaidi kwa njia ya uambishaji.	- Kuongezea mzizi wa kitenzi fulani viambishi zaidi vyenye kuusababishia maana mpya.		kwa kuonyesha sehemu kuu pamoja na dhamira kuu za kila sehemu. - Sifa za ufupisho na mbinu muhimu za kuzingatia katika ufupisho. - Mfano wa ufupisho (Hotuba iliyotungwa hapo juu yaweza kuhusika).. - Sarufi: uambishaji wa vitenzi.	kuzitolea ufupisho. - Kutambua vitenzi mbalimbali vilivyotumiwa katika hotuba, insha na vifungu vya ufupisho na kuviambisha katika hali tofauti.
<i>Uhusiano wake na masomo mengine: Somo la General pape,r mada kuhusu mawasiliano , uhusiano wa kimataifa na ushirikiano</i>				
<i>Vigezo vya tathmini au upimaji: Uwezo wa kutunga na kufupisha hotuba au tanzu nyingine za fasihi andishi ya Kiswahili.</i>				
<i>Zana au vifaa: Vitabu, majalida, taarifa zilizorikodiwa, redio, runinga, simu zenye uwezo wa kuhifadhi hati.</i>				

MADA KUU		MADA NDOGO		
UKUZAJI WA MATUMIZI YA LUGHA KIMAZUNGUMZO		Midahalo na mijadala		Idadi ya vipindi:34
Ujuzi upatikanao katika mada: Kuelewa mwongozo wa midahalo na mijadala na kushiriki katika kazi za majadiliano kwa kuzingatia mada zilizotolewa kujadiliwa; kujua jinsi ya kuchambua maneno ya Kiswahili kwa kutumia njia ya uambishaji.				
Malengo ya kujifunza				
Maarifa na ufahamu	Stadi	Maadili na mwenendo mwema	Yaliyomo	Mbinu za kufundishia na kujifunza
- Kutaja sifa au mwenendo unaofaa wakati wa kutoa hoja katika makundi. - Kuelezea mazingira ya mada na kuijadili bila upotovu wowote. - Kutambua lugha inayofaa katika majadiliano. - Kutafsiri mtiririko wa hoja au majadiliano ili kujiepusha na marudio ya wazo au fikra. - Kuonesha njia ya kutumia katika uambishaji wa maneno	- Kutofautisha pande zinazoshiriki kwenye mdahalo au mjadala (mtetezi au mpinzani). - Kutoa suluhisho katika majadiliano kwa kutetea hoja zinazomkera.	- Kuonesha moyo wa heshima wakati wa majadiliano. - Kutokata tamaa na kutokasirika ovyo. - Ushirikiano - Urafiki - Kujiamini.	- Sifa za mdahalo au mjadala. - Mwongozo wa mdahalo/mjadala - Mfano wa mdahalo na mjadala kuhusu athari za mavazi ya sasa katika kuunga mkono tabia za uzinifu nchini. - Sarufi: Uambishaji wa maneno ya Kiswahili.	- Kwa njia ya mijadala, wanafunzi watazungumzia mada zihusuzo maswala ya jamii kama vile: rushwa, madawa ya kulevyo, unyanyasaji wa kijinsia, desturi ya kujitegemea, kazi za umuganda

<i>ya Kiswahili.</i>	- <i>Kutumia lugha sahihi na yenye kuvutia na kuridhisha.</i> - <i>Kutumia ishara za mwili kulingana na hoja inayohusika.</i> - <i>Kutoa hitimisho kwa kuzingatia maoni tofauti yaliyotokea pande mbili, yaani upande wa utetezi na upande wa upinzani.</i>			katika maendeleo ya nchi, ndoa nchini Rwanda, malezi ya jana na ya leo, uzalendo, sera ya kujivunia Unyarwanda (Ndi Umunyarwanda), ugonjwa wa ukimwi, n.k. - Wanafunzi watapewa zoezi la kusikiliza mijadalo kwenye redio au kwenye runinga (mfano vipindi vya habari katika Kiswahili) na kutoa ripoti kwa njia ya mazungumzo kufuatia pande mbili zilizohusika (upande wa upinzani na upande wa

				utetezi). - Wanafunzi watapatiwa vifungu tofauti vya taarifa ambavyo ndani yake vitabeba maneno yaliyoambishwa na kuyachambua kwa kuonyesha njia iliyotumiwa katika uambishaji wake.
<i>Uhusiano wake na masomo mengine: somo la karatasi ya maarifa, mada kuhusu kazi za ujenzi wa Taifa na kujitegemea .</i>				
<i>Vigezo vya tathmini au upimaji: Uwezo wa kushiriki kwenye mdahalo au mjadala na kutoa hoja akimheshimu mpinzani wake.</i>				
<i>Zana au vifaa: Redio, runinga, taarifa zilizorikodiwa, vifaa vya kunasia sauti, simu zenye uwezo wa kuhifadhi hati na mtandao wa intaneti.</i>				

6. MAREJEO

F.E.M.K Senkoro (2011), *Mfululizo wa Lugha na Fasihi kitabu cha kwanza*, Kampuni ya Utamaduni, Tafsiri na Uchapishaji (KAUTTU).

Mkurugenzi, Taasisi ya Uchunguzi wa Kiswahili, Chuo Kikuu cha Dar es Salaam (2004), *Kamusi ya Kiswahili Sanifu Toleo la Pili*, OXFORD University Press East Africa and Taasisi ya Uchunguzi wa Kiswahili, DAR-ES-SALAAM.

NIYOMUGABO C. (2013), *Mafunzo ya Kiswahili, Kitabu cha Mwanafunzi (Kidato cha 6)*, Fountain Publishers Rwanda Ltd.

Wizara ya Elimu (2010), *Muhtasari wa Somo la Kiswahili kidato cha 4-6, Taasisi ya Taifa ya Ukuzaji mitaala (NCDC).*Kigali- Rwanda

Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi (2005), *Muhtasari wa Kiswahili kwa Shule za Msingi Darasa la I-IV, Taasisi ya Elimu Tanzania.*

Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi (2009), *Muhtasari wa Kiswahili kwa Elimu ya Sekondari Kidato cha I-IV, Taasisi ya Elimu Tanzania.*

Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi (2009), *Muhtasari wa Kiswahili kwa Elimu ya Sekondari Kidato cha I-VI, Taasisi ya Elimu Tanzania.*

Makala za Semina ya kimataifa ya waandishi wa Kiswahili I (1983/2003), *Fasihi, Taasisi ya Uchunguzi wa Kiswahili Chuo kikuu cha DAR ES SALAAM.*

7. VIAMBATANISHO

Mgawanyo wa vipindi kwa michepuo husika

Subject	Weekly period in S 4	Weekly period in S5	Weekly period in S6
Mathematics	7	7	7
Physics	7	7	7
Computer	7	7	7
Chemistry	7	7	7
Geography	7	7	7
History	7	7	7
Economics	7	7	7
Literature in English	7	7	7
Kinyarwanda major	7	7	7
Kiswahili major	7	7	7
Religion major	7	7	7
Entrepreneurship	6	6	6
General studies and communication skills	3	3	3
English minor	4	4	4
French minor	4	4	4
Kiwahili minor	4	4	4
Kinyarwanda minor	4	4	4